

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ З ЕПІСТОМОЛОГІЇ

ТЕМА 1. ПРЕДМЕТ ТА ОСНОВНА ПРОБЛЕМАТИКА ТЕОРІЇ ПІЗНАННЯ

1. Епістемологія як філософська дисципліна.
2. Діяльність та пізнання як основні форми відношення людини до світу.
3. Співвідношення понять знання та пізнання.
4. Інформація та знання.
5. Проблема походження знання.
6. Дискусія «онтологізму» та «гносеологізму»: обмеженість цих позицій.
7. Взаємозв'язок онтології та гносеології : взаємне обґрунтування та взаємна проблематизація.
8. Онтологічні передумови гносеології: існування об'єкта, суб'єкта пізнання та пізнавального відношення.
9. Гносеологія та епістемологія.
10. Специфіка епістемологічного пізнання.
11. Відмінність теорії пізнання та логіки і методології науки.
12. Основна проблематика гносеології та епістемології.
13. Проблема походження та обґрунтування знань.
14. Проблема пізнаваності світу та меж знання.
15. Проблема істинності знання та його обґрунтування.
16. Основні гносеологічні програми та стратегії.
17. Наївний реалізм (Берклі), тотожність мислення та буття (Парменід, Гегель), феноменологізм.
18. Гносеологічний оптимізм та гносеологічний песимізм.
19. Агностицизм.
20. Скептицизм.
21. Догматизм.
22. Релятивізм.
23. Основні аргументи скептицизму.
24. Співвідношення понять агностицизму, скептицизму, релятивізму.
25. Знання як виправдане вірування.
26. Гносеологія та тип культури: Схід та Захід.

ТЕМА 2. ГНОСЕОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ В ДОБУ АНТИЧНОСТІ ТА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

27. Специфіка постановки гносеологічних проблем в добу античності.
28. Проблема співвідношення загального та одиничного та гносеологічна проблематика.
29. Об'єктивістський характер теорії знання.
30. Епістема і докса.
31. Апорії Зенона та їх значення для окреслення проблематики теорії пізнання.

32. Сенсуалізм Протагора, Демокріта, Епікура, Лукреція Карра. Раціоналізм Сократа, Платона, Аристотеля.
33. Раціональне та ірраціональне в пізнанні: теорія анамнезу.
34. Аристотелівська теорія досвіду.
35. Теоретико-пізнавальні особливості античної софістики та скептицизму.
36. Релятивізм та діалектика.
37. Метафізична цінність знання в середньовічній культурі.
38. Проблема співвідношення знання та віри в середньовічній філософії.
39. Концепція чистої віри (Тертуліан), двоїстої істини (Аввероес, Т. Аквінський), гармонії віри та розуму (Климент Олександрійський, Августин).
40. Середньовічна діалектика та містика (Абеляр та Бернард Клервосський).
41. Гносеологія кафетатична та апофетична (Максим Сповідник, ісіхазм).
42. Теорія загального: лінія Платона та Аристотеля (номіналізм, реалізм).
43. Номіналізм та розвиток протонаукового пізнання.
44. Проблема співвідношення знання та віри в сучасній гносеології.
45. Енцикліка папи Іоана Павла II “Знання та віра”.
46. Знання, віра, сумнів.

ТЕМА 3. ПРОБЛЕМИ ПІЗНАННЯ В ДОБУ НОВОГО ЧАСУ РАЦІОНАЛІЗМ

47. Передумови формування гносеології Нового часу в добу Відродження та Реформації.
48. Гносеологічний оптимізм та автономність розуму.
49. Історичні засади “наукового світогляду” та передумови виникнення філософського суб’єктивізму.
50. Теорія «вченого незнання» Н. Кузанського: чотири ступені пізнання: чуттєве сприйняття, розсудок, розум, інтуїція.
51. Математичний раціоналізм та містика, діалектика в філософії Кузанського.
52. Телезіо про досвід та відчуття як джерело пізнання природи.
53. Сумнів як передумова пізнання в гносеології Дж.Бруно.
54. Скептицизм Монтеня. “Філософувати-означає сумніватися”
55. Розвиток емпіричного методології та математизація знання в діяльності природодослідників (Галілей, Копернік, Мікельанджело)
56. Психологізм у теорії пізнання.
57. Співвідношення понять суб’єктивізму, натуралізму, психологізму на тлі співвідношення метафізики та теорії пізнання Нового часу.
58. Поняття методу пізнання.
59. Змішання обґрунтування та походження знання.
60. Ідея достовірного першоелементу знання.

61. Епістемологічний фундаменталізм психологізму.
62. Психологізм та принцип онто-гносеологічної відповідності.
63. Проблеми, з якими стикається раціоналізм при поясненні пізнання: необхідність пояснення передумовленої гармонії, неспроможність пояснити роль досвіду у пізнанні, недостатність істин розуму для побудови науки, не пояснена роль «неясних, нечітких» ідей в розвитку науки.
64. Радикальний раціоналізм Р.Декарта.
65. Картезіанський дуалізм і джерело достовірності знань.
66. Дедукція як метод пізнання та обґрунтування.
67. Дискусія про спосіб існування вроджених ідей.
68. Суперечності психологістського раціоналізму.
69. Метадологія та теорія пізнання Ляйбніца. «У розумі не має нічого, чого не було б у відчуттях, окрім самого розуму».
70. Панлогізм та субстанціоналізм Спінози. «Немає вроджених ідей, є лише вродженні здібності»
71. Чотири способи набуття знань.
72. Вчення про інтуїцію.
73. Проблема істини. «Істина є мірилом самої себе і брехні»
74. Кардіоцентризм Паскаля.
75. Поняття серця в пізнанні.
76. Поняття людини як мислячої очеретини.

ТЕМА 4. ПРОБЛЕМИ ПІЗНАННЯ В ДОБУ НОВОГО ЧАСУ ЕМПІРИЗМ

77. Ф. Бекон як теоретик та фундатор наукового типу мислення.
78. Ф. Бекон про основні причини помилок у пізнанні: вчення про ідоли.
79. «Новий Органон» як нова логіка пізнання дійсності.
80. Сенсуалізм та емпіризм в теорії пізнання Бекона.
81. Вчення про емпіричний метод.
82. Місце індукції в пізнанні. «Істина – дочка часу, а не авторитету».
83. Сенсуалізм Лока та заперечення вроджених ідей.
84. Три джерела пізнання.
85. Локове поняття досвіду (зовнішній та внутрішній).
86. Індукція як метод пізнання та обґрунтування.
87. Поняття ідеї в емпіризмі (прості та складні).
88. Гобс про місце сенсуалізму та раціоналізму в пізнанні.
89. Сенсуалізм та акциденції.
90. Мовний характер пізнання.
91. Від відчуттів до пізнання завдяки міткам, знакам, іменам, силогізмам. «Істина – дочка розуму».
92. Номіналізм Берклі: спосіб існування ідей.
93. Дискусія щодо соліпсизму.
94. Г'юм про два види понять: чуттєві та рефлексійні.
95. Досвідне походження знань.

96. Основні принципи організації чуттєвих вражень розумом.
97. Засвоєння ідей через інтуїцію та демонстрацію.
98. Г'юм про причинність явищ. Post hoc, ergo propter hoc.
99. Скептицизм Г'юма щодо поняття причини та природної закономірності.
100. Проблеми, з якими стикається психологістський емпіризм: суб'єктивність перцептивного досвіду, проблема первинних та вторинних якостей, пошуки «чистого» перцептивного досвіду вільного від інтерпретацій, проблема «інших свідомостей», труднощі при поясненні наукових законів, принципів математики.

ТЕМА 5. ТЕОРЕТИКО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ ТРАНСЦЕНДЕНТАЛІЗМ (КАНТ, ГЕГЕЛЬ)

101. Прагнення Канта створити наукову теорію пізнання.
102. “Коперніканський переворот”, здійснений Кантом в теорії пізнання.
103. Трансценденталізм: розрізнення походження знань та їх обґрунтування.
104. Кантівська критика розуму як обґрунтування розуму, як подолання протилежності між раціоналізмом та емпіризмом.
105. Априорне знання.
106. Необхідність та всезагальність як критерії априорності.
107. Поняття синтетичних суджень априорі.
108. Простір та час - априорні форми споглядання, умова існування математики.
109. Інтерсуб'єктивний досвід як умова існування чистого природознавства (природа як об'єкт можливого досвіду).
110. Відмінність суджень сприйняття та суджень досвіду.
111. Априорні категорії розсудку.
112. Зв'язок розсудку та чуттєвості в пізнанні.
113. Активна роль розсудку, його вплив на організацію чуттєвого досвіду.
114. Феномен та ноумен. Річ в собі та річ для нас.
115. Розсудок та розум.
116. Антиномії Канта та межа пізнання.
117. Агностицизм Канта.
118. Незмінність априорних форм чуттєвості та розсудку у Канта та подолання цього припущення в неокантіанстві.
119. Історично визначені культурні форми як априорі пізнання.
120. Гегелевське подолання антиномізму Канта.
121. Едність діалектики, логіки та теорії пізнання як основний принцип філософії Гегеля.
122. Поняття досвіду у Гегеля і спекулятивний принцип онтогносеологічної відповідності.
123. Циклічна епістемологія Гегеля.

124. Сенсуалізм, та натуралізм Л.Фойербаха.
125. Відчуття як критерій істини.
126. Проблеми пізнання в модерній філософії
127. Криза раціоцентризму.
128. Наука як теоретичний чинник кризи філософії у ХІХ-поч. ХХ століття.
129. Спроби вирішити гносеологічні проблеми методами конкретних наук: досягнення та невдачі.
130. Еволюціонізм, біологізм Ніцше та Шпенглера, Фрейда, марксизм, інтуїтивізм, прагматизм як способи подолання розбіжності між емпіричною реконструкцією походження знань і їх обґрунтуванням.
131. Критика есенціалізму раціоналізму Гайдеггером, Гуссерлем та Сартром.
132. Усунення суб'єкту пізнання з теорії пізнання.
133. Засади логічного позитивізму.
134. Проблеми пізнання в постмодерній філософії.
135. «Стан постмодерну» (Ліотар) та основні засади постмодерної епістемології.
136. Деконструкція логоцентризму класичної гносеології.
137. Критика есенціалізму.
138. Плюралізм та еклектизм як основні принципи постмодерного аналізу знання.
139. Відмова від метанаративів.
140. Постмодерна раціональність: основні риси.
141. Поняття дискурсу.
142. Дискурс та владні політики.
143. Знання та влада.
144. М.Фуко: від «археології знання» до «волі до істини».
145. Феміністична критика епістемології.
146. Засади нової феміністичної епістемології.
147. Природа знання, його джерела та межі.
148. Свідомість та пізнання.
149. Пізнання як вихід за межі безпосередньої свідомості.
150. Пізнання як вища форма свідомості.
151. Знання як результат та мета пізнання.
152. Загальна значущість як ознака знання.
153. Безумовність знання: проблема епістемологічного фундаменталізму.
154. Знання як ментальний стан.
155. Знання як система суджень.
156. Знання та досвід.
157. Поняття досвіду.
158. Структура досвіду, його види, відношення понять досвіду та знання.

159. Структура досвіду та структура процесу пізнання.
160. Знання та гадка. Психофізична проблема.
161. Системний характер знання, його структура.
162. Типи, види, рівні та форми знання.
163. Теоретичне, духовно-практичне та практичне знання.
164. Різноманітність видів знання.
165. Ігрове, особисте, трансцендентне та інші види знання.
166. Чуттєве та раціональне знання.
167. Поняття раціональності.
168. Історичні види раціональності.
169. Розсудок та розум як пізнавальні здібності.
170. Знання апріорне та апостеріорне.
171. Дискусія щодо вроджених ідей (Декарт).
172. Едність чуттєвого та раціонального в філогенезе та онтогенезе пізнання.
173. Едність чуттєвого та раціонального в чуттєвому досвіді.
174. Чуттєвий досвід як результат передбачень та інтерпретацій.
175. Початком пізнання не може бути “чисте споглядання”, бо чуттєвий досвід проникнутий інтерпретаціями.
176. Ієрархія інтерпретацій.
177. Активність суб’єкта чуттєвого досвіду.
178. Відкритість чуттєвого досвіду для перегляду та переінтерпретації.
179. Апріорні компоненти чуттєвого досвіду (еволюційна епістемологія: Лоренц, Поппер).
180. Інтуїція як джерело знання та вид пізнавальної діяльності.
181. Інтуїція як подолання протилежності суб’єкта та об’єкта (містика, філософія життя).
182. Інтуїція як результат високої компетентності дослідника. Види інтуїції.: інтелектуальна, містична, чуттєва, наукова.
183. Проблема інтерсуб’єктивної перевірки та трансляції інтуїтивного знання.
184. Істина як онтологічна категорія.
185. Істина як істине буття.
186. Екзистенційна істина.
187. Етичний вимір істини.
188. Істина і правда.
189. Гносеологічний вимір істини.
190. Істина як цінність та норматив пізнання.
191. Ціннісна природа істини.
192. Основні концепції істини та проблема критеріїв наближення людини до істини.
193. Кореспондентська теорія істини.
194. Проблема критерію істини: поняття відповідності та відображення.

195. Проблема експериментального підтвердження логічної узгодженості тверджень.
196. Несуперечливість як критерій істини та значення протиріч в пізнанні.
197. Попперовське розуміння правдоподібності: сильні та слабкі сторони.
198. Основна ідея “семантичного” визначення істини за Тарським.
199. Прагматистська теорія істини.
200. Проблема критерію корисності (врахування безпосередніх та віддалених наслідків наших дій).
201. Поділ істини по змісту (об’єктивна істина), по об’єму (абсолютна та відносна істина).
202. Гегель щодо процесуальності істини.
203. Системність та повнота істини.
204. Діалектика істини та помилки.
205. Марксизм про діалектику абсолютної та відносної істини.
206. Практика як критерій істини: за та проти.
207. Види практик як критерію істини: матеріально-виробнича, соціальна, практика наукового пізнання (спостереження та експеримент).
208. Невизначеність практики як критерія істини.
209. Проблема прогресу в пізнанні.
210. Дискусії щодо істини в сучасній філософії.
211. Гайдегеровська теорія істини.
212. Процесуальність істини та проблема суспільного прогресу.
213. Критика сучасних науково-технічних цивілізацій та гайдегеровське розуміння істини: істина втрачає статус норматива пізнання, набуваючи статус характеристики буття.
214. Герменевтика та проблема істини (Гадамер та Рикьор).
215. Верифікація та фальсифікація.
216. Концепція плюральної істини в постмодерній філософії.
217. Наукове пізнання як специфічний вид людської діяльності.
218. Наукове знання та його специфіка (орієнтація на отримання нового знання, наявність визначених процедур отримання та перевірки нових знань, системна організація).
219. Буденне, наукове, поза наукове, ненаукове знання.
220. Наука як система знань, що історично змінюються.
221. Структура, форми та методи наукового знання.
222. Емпіричне знання: специфіка та форми.
223. Методи емпіричного пізнання: спостереження та експеримент.
224. Питання про незалежну мову спостереження.
225. Теоретичне навантаження мови спостерігача: неадекватність сенсуалізму для аналізу емпіричного рівня пізнання.
226. Теоретичне знання: специфіка та форми.
227. Проблема, ідея, гіпотеза, теорія.

228. Структура та функції (систематизація, пояснення, передбачення, практичне застосування) наукової теорії.
229. Структура наукового пояснення. (дедуктивно-номологічна модель; пояснення на основі теоретичних сутностей, що не можна спостерігати).
230. Проблема теоретичних об'єктів, що не можна спостерігати. Дискусія щодо їх статусу.
231. Реалізм, інструменталізм, редукціонізм.
232. Неможливість редукції теоретичних об'єктів до об'єктів спостереження.
233. Види наукових теорій.
234. Емпіричні, теоретичні та філософські методи у структурі наукового пізнання.
235. Співвідношення філософського наукового та соціального пізнання та їх взаємодія.
236. Еволюційна Епістемологія
237. Пізнання як процес розвитку та процес пристосування.
238. Розвиток пізнання шляхом “проб та помилок”.
239. Дискретні моделі розвитку пізнання.
240. Поняття епістемологічної перешкоди та епістемологічного розриву.
241. Історичний вимір пізнання.
242. Пізнання в соціокультурному контексті.
243. Поняття внутрішньої та зовнішньої соціальності.
244. Соціум як суб'єкт пізнання..
245. Наукові спільноти та наукові інститути як суб'єкти пізнання: їх вплив на процес пізнання.
246. Вплив соціальних структур та пізнавальних традицій на умови пізнання та на об'єкт і суб'єкт пізнання.
247. Попперовська концепція “епістемології без суб'єкта”: пошук надіндивідуального, вільного від соціальної детермінації суб'єкта пізнання.
248. Попперовська критика уявлень про знання як про “ментальний стан”.
249. Моделі розвитку пізнання і спрямування цього розвитку.
250. Кореляція між розвитком пізнання, проблемою істини та проблемою пізнання як відображення або конструювання.
251. Розвиток знання як кумуляція нових істин.
252. Метафізичний характер кумулятивістської моделі.
253. Проблема наукових революцій.
254. Еволюційна епістемологія.
255. Проблема демаркації в філософії К.Попера.
256. Критичний раціоналізм К.Попера: філософські та логічні передумови фальсифікаціонізму.
257. Фальсифікованість теорії та процес фальсифікації.

258. Концепція об'єктивного знання.
259. Модель розвитку науки за Поппером.
260. Теорія наукових революцій Куна.
261. Поняття наукової парадигми.
262. Поняття наукової спільноти.
263. Концепція науково-дослідних програм Лакатоша.
264. Епістемологічний анархізм П.Фейсрабенда.
265. Принцип проліферації.
266. Проблема неможливості співставлення теорій.